

Geológus-képzésünk a szovjetpedagógia mérlegén*

Négy évtizeddel ezelőtt, kezdetben ösztönös, majd a budapesti egyetemen szerzett meglátások alapján, tudatos pedagógiai törekvéssel, sorozatos közleményekben foglalkoztam a földtan-tanítással és az egyetemi nevelés kérdéseivel. Oktatási rendszerünk akkori irányzatában egészen új, szokatlan hang volt ez, amelynek nagy visszhangja is volt. A visszhangnak konkrét eredménye nem utolsó sorban elősegítette az egyetemről történt eltávolítást.

Kilátástalan dolog volt akkor oktatásról, az egyház uralma alatt álló, elnyomó társadalomban pedig, különösen földtan-oktatásról és egyetemi nevelésről beszélni. Nem véletlen tehát, hogy 1915-ben, saját költségen kiadott didaktikai hattyúdial »A földtan-tanítás elmélete« címen jelent meg. Hiábavalónak látszott ilyen kérdésekkel foglalkozni, mert nem lehetett kilátás arra, hogy a módszertani megállapítások helyességét gyakorlatilag igazolhassuk, tehát a »hivatalból hivatottak«, a hivatalság vádjával illettek. Ezért írtam: »... ha találnak bennük hasznosat is, fogadják azt és értékesítsék a forrásra való tekintet nélkül«. Ebben az »elméletben« két alapvető, egészen új, forradalmi megállapítás van. Didaktikailag az, hogy valamely tárgy tanításának módszerét kizárólag annak a tudománynak lényege szabja meg. Pedagógiailag pedig a tanítás és nevelés egysége, a tanítva-nevelés. Mindkettő marxi-lenini elv! Megvallom, akkor ezt magam sem tudtam, de azt hiszem ítélőbíráim is csak rossz sejtésként érezték.

Negyedszázados kiesés közben nem nevelhettem, tanítást csak lopva végezhettem, meddőn szétpazarolt törekvésekkel. Ezt az időszakot lezárta és örökre eltemette a dicsőséges főlzabadító szovjethadsereg. Új világ épült körülöttünk és a zsongó-pezsgó szocialista országépítésben, az egész ország egységes nagy oktató-nevelő-intézmény, az ország egész népe tanulóvá lett. Öt év előtt, egyetemünk romjain, a reform bevárása nélkül, oktatási partizánmunkával, elkezdtük négy évtized előtti elgondolások szerinti geológus-képzésünk megvalósítását. Érdeklődő szaktársaink bevonásával és támogatásával megvitattuk erre vonatkozó kérdéseinket és teendőinket, úgyhogy, amikor a kérdés hivatalosan szőnyegre került, jól megfontolt tananyag-tervezeteink készen várták a megvalósítást. A múlt évben életbelépett egyetemi reformmal a geológus-szak is rendszeresítve van. Oktatásunkban, elsősorban a rohamosan fejlődő ipar és tudományos élet területén fennálló nagy szakemberhiány miatt, még sok a zökkenő, fogyatékoság, átmeneti nehézség. Még elvi kérdések is megoldásra várnak. Azonban geológusképzésünk irányelvei, oktató-nevelői törekvései, kezdettől fogva a szovjetpedagógia marxi-lenini célkitűzései szerint haladtak. Ezt részben korábbi ilyen értelmű elméleti elgondolások, részben itteni szovjet-geológusokkal való együttműködésből szerzett tapasztalataink tették lehetővé.

Társulati munkatervünkben van geológusképzésünk mai helyzetének oktatási értekezleten való megvitatása, mai ünnepi ülésünkön tehát csak annak a szovjetpedagógia kimagasló alapelveivel egyező voltára kívánunk röviden rámutatni.

* A Magyar Földtani Társulat 1951. III. 7.-én tartott szovjetbarátsági ünnepi ülésén elhangzott előadás.

Geológusképzésünk földtani nevelés, amit oktatóneveléssel, a hallgatók aktív tevékenységével, tudatos tanítással és tudatos tanultatással, tudományos és erkölcsi nevelés együttesével törekszünk megvalósítani. Ezek mind a szovjetpedagógia marxi-lenini alapelvei. KAIROV közelmúltban magyarul kiadott nagyértékű pedagógiája, a földtan nevelő és képző jelentőségét a következőkben adja meg: »A földtani folyamatoknak, a földkéreg fölépítésének, a benne rétegződő ásványok és kőzetek összetételének és származásának tanulmányozása, égitestünk történetének földerítése, lehetővé teszi, hogy megismerjük a környező jelenségekben a világ általános törvényeit.« »A Föld fejlődésének általános képével és a rajta levő élettel való megismerkedés meggyőz arról, hogy a természetben állandó mozgás, változás és fejlődés van. Ebből világos, hogy a földtannak, amely az őslénytannal együtt élénk állítja letűnt idők életét, hatalmas jelentősége van a világnézet kialakításában.« A földtannak ezt a jelentőségét hangsúlyozzuk minden oktatásunkban s éppen ez volt az oka annak, hogy a tőkés társadalomban a földtan-tanítás nem juthatott szóhoz.

A szovjetpedagógia szerint, a szaknevelés egész folyamán különös jelentősége van a képzésnek, mely alatt az ismeretek, képességek rendszerének elsajátítását, a hallgatók megismerő képességének kifejlesztését, tudományos világnézetük kialakítását, nemes érzelmeik serkentését értjük, hogy mindezek alapján tevékenységüket a közösség javára, a nép szolgálatára végezzék. A nevelést és képzést oktatás alakjában végezzük. Az oktatás tervszerűen végrehajtott munka, rendszeres, következetes ismeretközléssel, azzal a céllal, hogy a meghatározott ismeretek megszerzésére irányuló képességeket és készséget fejlesztve, azok tevékeny és tudatos elsajátítására serkentsünk. A nevelés, képzés és oktatás tehát nem egymástól független, elszigetelt tevékenység, hanem szoros kapcsolatban, egymástól függőségben álló munka. A nevelés magában foglalja a képzést és az oktatást is. Geológusképzésünkben a mindenre kiterjedő, ilyen értelmű nevelésre törekedünk, ezt hangoztattuk régebbi írásainkban is. Ezért foglalkozunk geológushallgatóinkkal egyénileg, magánéletükre kiterjedőleg is. BJELINSZKIJ igen nagy jelentőséget tulajdonít a nevelésnek, amelynek eredménye nemcsak attól függ, aki ad, hanem attól is, aki azt befogadja. Megfelelő oltással az almafát is csak arra nevelhetjük, hogy mindenkor ülme nyek közt, nagy, nemes, ízes almát teremjen, de arra már nem, hogy makkot hozzon. Ebben a marxi nevelési szellemben törekedünk arra, hogy geológusaink egyetemi nevelése mindenre kiterjedő, jól kialakított legyen, hogy az a fejlődés irányát zökkenéstől mentesen, helytelen külső hatásokkal szemben is biztosítsa.

A szovjetpedagógia egyik alapja a tanulásban való egyenrangúság. Oktató és hallgató, szerintünk egyenrangú felek annyiban, hogy a hallgató nem passzív részese a nevelésnek, hanem az oktató munkában tudatos, folyamatos tanulással cselekvően részt vesz. Geológushallgatóinkat egyformán szaktársaknak tekintjük, mennyiségi különbség nélkül. Tanár és hallgató között a célt tekintve, csak minőségi különbség van, amelyet a nevelés, a fejlődés és a hivatásra való felkészültséggel, a hallgató fokozatosan kiegyenlíthet. »A tanár és a hallgató pályatársak tehát, akik megegyeznek a tudomány művelésének óhajában és céljában, de eltérnek annak mértékében és értékében.« Ezek az 1919-beli elgondolások is beleillenek abba a fejlődési folyamatba, amelynek eredményeképpen geológusképzésünket a szovjetpedagógia elveinek megfelelően most megvalósítottuk.

Minden ember a dolgok megismerésére való képesség birtokában van. A nevelés feladata, hogy ezt a képességet öntevékenységgel fejlesszük, állandóan fokozzuk. Geológusképzésünk arra épít, hogy a szakot választók tisztában vannak szaktárgyuk jelentőségével és ennek elsajátítására kellő képességük van.

A hiányok pótlását célozza az egyéni foglalkozás, az öntevékenység, amelyet kis létszámú geológus-hallgatóinkkal sikeresen gyakorolunk.

A szovjetpedagógia fontos alapelve a gondolkodásra nevelés. A földtanban, gondolkodnitudás nélkül, nem mehetünk előre. A földtani nevelésben tehát »a szükséges ismereteket olyan módon földolgozva közöljük, hogy a hallgatóságot annak birtokába juttatva, képessé tegyünk földtani tények értelmezésére és földtani gondolkodásra«. A gondolkodáshoz logikus meghatározásokra, tiszta, jól körülírt fogalmakra és fogalom-megjelölésekre van szükség. Erre nagy súlyt vetettünk nevelésünkben, de sok teendőnk van még ezen a téren továbbterjedően is.

A tudatos tanítás szükséges alapja az állandó megfigyelés, a kitűzött cél, a geológusképzésre irányuló tapasztalás, a tanítás és nevelés folyamán a hallgatóság fejlődésének állandó szemmel tartása. Viszonylag kis létszámú hallgatóságunkkal egyénileg foglalkozva, úgyszólván napról-napra vizsgáljuk a fejlődést a hallgatók magatartásán, eselekedetein, hangulatukon, mindennapi ügyes-bajos dolgaikon és a munkájukhoz való viszonyukon. Ez szerves tartozéka az értelmi nevelésnek, amely MARX-nál első helyen áll. Az értelmi nevelés marxi-lenini meghatározásában a tudomány nem öncél, hanem a társadalmi fejlődés eszköze, a természet javainak a társadalom céljaira való megszerzését és a természet átalakítását szolgáló fegyver. Ezt gyakorlatilag továbbfejlesztve, geológusképzésünk tanítására és a tanulásra úgy értelmezzük, hogy a tanulás eszköz, a tudás békét szolgáló fegyver.

LENIN szerint »a megismerés, a gondolkodás a tárgyhoz való örök, végtelen közeledés. A természet kifejlődését az ember gondolatában nem »holtan« nem »elvontan«, nem mozgás nélkül, nem ellentmondás nélkül, hanem a mozgás, az ellentmondások keletkezésének és feloldásának örök folyamatában kell értenünk«. Erre a beállításra aligha találunk a földtannál jobb, megfelelőbb, kifejezőbb és szemléltetőbb tanítási anyagot. A dialektikus materializmus azt tanítja, hogy tudatunk a rajtunk kívül és tőlünk függetlenül létező valóságos világ kifejezése, de a környező valóságnak az ember által való megismerése nem a világ passzív visszatükröződése az ember tudatában, hanem aktív tudatos emberi tevékenység. A földtani tanítási anyag a Föld fejlődésének megismerésével elvezet bennünket mai környezetünk megismeréséhez s az idáig vezető összefüggő, fejlődésment logikus kapcsolatával fejleszti az értelmi képességet.

Geológusképzésünk a szovjetdidaktika értelmében sokoldalúan kell fejlessze a jelöltek értelmi képességeit a földtani valóságok önálló fölfogásában és előbbrevitelében is. Ilyen önálló gondolkodásra nevelés nélkül a tanítás formalizmussá válik, holott földtani anyagunk mindenkor a természet valóságát tükrözi. Ebben is LENIN tételét tartjuk szem előtt: »Az értelem, a gondolat, a tudat természet nélkül, a természettel való összhang nélkül, hazugság«.

Tudatos tanításra és tudatos tanulásra irányuló régi törekvésünk módszerében is teljes egészében LENIN-nek a Kommunista Ifjúsági Szövetségek III. kongresszusán mondott szavait követik: »Magolásra nincs szükségünk, de minden egyes tanuló elméjét és emlékezetét az alapvető tények ismerete alapján kell fejleszteni és tökéletesíteni, mert a kommunizmus tartalmatlanná, üressé, pusztá céggé válik, a kommunistából egyszerű szájhős lesz, ha tudatában nem dolgozza föl az összes szerzett ismereteket.«

A szovjetpedagógia szerint, az első helyen álló értelmi nevelésen kívül, minden szaktárgynak erkölcsi nevelésre is kell törekedni. Szocialista humanizmus, hit a földadat teljesítésében, a közösség, a barátság, a kölcsönös segítés szellemének fejlesztése, a munka szeretetére, a kötelesség teljes tésére való nevelés.

Önbizalmunk emelésével, magunk fegyelmezésének tudatosítására. A célok világos látását a megoldandó kérdésekben, a föladatak teljesítésének akarását, az alkotásra törekvést népünk és a társadalmi közösség érdekében át kell éreznünk és vállalnunk. Földtani vonatkozásban mindezt a szocialista országépítésben elsőként vállaltuk is. Erkölcsi nevelésünk, elődeink érdemes munkásságának szemléltetésével, hazánk földjének ismertetésével, további teendőink kitűzésével, szaktársaink példamutató teljesítményével történik. Egy lefelé haladó élet gazdag tapasztalatainak maradéktalan, áldozatos átadásával. Szovjetpedagógiai elvet követünk ebben is, mert az élni és fejlődni kívánó társadalomnak gondoskodnia kell arról, hogy a felnövekvő nemzedéknek folyamatosan átadjuk a munka termelési tapasztalatát és készségeit.

Teljes egészében átérezzük és magunkévá tesszük KAFTANOV-nak, a Szovjetunió felsőoktatási miniszterének az egyetemi pedagógusok föladatát körvonalázó kitűnő megállapítását, mely szerint: »az egyetem minden pedagógusa, az ifjúság nevelője, akinek nemcsak az a föladata, hogy megtanítsa az ifjúságot az egyes jelenségek és fogalmak lényegének fölismerésére, hanem arra is meg kell taníttania, hogy ismereteit ez az ifjúság a konkrét valóság körülményei között alkalmazni is tudja. Ugyanakkor megtanulják azt is, hogy fölismerjék tevékenységüknek az állam, a nép számára szolgáló szociális és politikai szerepét és jelentőségét«. Geológusképzésünkben kezdettől fogva törekedünk az elméleti ismeretanyagunk marxi-lenini ideológiáját érzékeltetni. Gyakorlati oktatásunk pedig a népgazdaság szolgálatát végző intézmények munkájába kapcsolódik s abban a dolgozó néppel közvetlen állandó összeköttetésbe jut. Nem szorítkozunk kizárólag csak a szakmai nevelésre, hanem figyelemmel vagyunk hallgatóságunknak a marxizmus-leninizmus elsajátításában tett haladására s a földtanon belül törekedünk annak kiegészítésére és gyakorlására is.

A szovjetpedagógiának az erkölcsi nevelésre vonatkozó elvét fejeztük ki a bevezetőben hivatkozott elfelejtett, elsárgult írásunkban azzal, hogy »a földtan tanítása kötelesség, mégpedig hazafias kötelesség«. Szeretettel gondolunk itt most a fölszabadító szovjethadsereg, az élenjáró Szovjetunióra és annak bölcs vezetőjére, mindnyájunk nagy oktatójára, SZTÁLIN-ra, aki és amelyek ezeknek a bennünk régóta élő szovjetpedagógiai elveknek gyakorlását, megvalósítási lehetőségét elősegítették.

VADÁSZ ELEMÉR.